

Artikel trykt i tidsskriftet "Historie" 1966

DEN UNGE VIGGO HØRUP

Af Karsten Thorborg

Stud, mag. Karsten Thorborg fremdrager et lidet kendt kildemateriale, som bidrager til at belyse Viggo Hørups personlighedsudvikling. Det drejer sig først og fremmest om en brevveksling fra sommeren 1873 med kusinen Henriette Steen i Fredensborg, men også om breve fra fængselsopholdet omkring nytår 1890 og senere i 1890'erne.

»Men man kender ikke Resultatet, naar man ikke har seet det blive til - «

Hørup til Henriette Steen 30. april 1873.

I.

I en anmeldelse af Arups Hørup-biografi skriver Povl Engelstoft: »Det er faktisk, som Arups Bog viser, umuligt trods ivrig Søgen at stable Materiale på Benene til en gennemført psykologisk Udredning af Hørups Udvikling fra Dreng til Mand. Det er tilladt at beklage dette, for så vidt som et og andet i Hørups offentlige Virksomhed efter al Sandsynlighed har Forudsætninger i sjælelige Bevægelser, hvis Blotlæggelse ville gøre vor Forståelse dybere. Men stort set er det ret ligegyldigt. Den Hørup, der har skrevet sit Navn i Danmarks Historie, er dog ham, der skrev i Aviserne og talte på Møderne.«¹ For så vidt har han vel ret. Også uden kendskab til sådanne sjælelige rørelser er det muligt at bedømme virkningen af Hørups virke og dermed at tegne et kontinuerligt udviklingsforløb. Men for at forstå hans handlemåder er det nødvendigt at søge hans personlighedsfølelse bestemt og der ud fra at finde hans egne handlingsmotiver. Selv om denne metode principielt er problematisk, synes den hensigtsmæssig i dette konkrete tilfælde. For samtidig med at Hørup over for offentligheden skjulte sine virkelige hensigter, har han i breve fra forskellige perioder al sit liv givet udtryk for dem. Kun med kendskab hertil er det muligt at finde sammenhæng i hans ellers kun altfor krogede politiske linje. Da en bestemmelse af hans livsanskuelses tilblivelse og karakter således synes at være en nødvendig forudsætning for at forstå en side ved forfatningskampens taktiske manøvrer, skal en sådan bestemmelse være denne opgaves formål. Det næste trin må være i lyset heraf at betragte hans stilling i de konkrete politiske situationer. En politisk fremstilling foreligger imidlertid allerede i Kristian Hvidts bog, »Venstre og forsvarssagen 1870-1901«², Det er mit håb, at nærværende studie ved at søge sådanne mere langsigtede mål formuleret må give en enkelt side af dette udmærkede arbejde et lidt dybere perspektiv.

II.

Vurderinger af Hørup som politiker og personlighed er ofte forsøgt. Dertil har hans gådefulde væsen fristet. Men vurderingerne har i alt for høj grad båret præg af den kamp, hvori han selv stod. I kronikker og ledere har partierne enten taget ham til indtægt for deres synspunkter eller taget afstand fra, hvad de fandt var ubillig ensidighed. Som hovedgrupper kan der skelnes mellem en radikal tradition omkring »Politiken«³ og en konservativ kritik.⁴ Mens den første har fremstillet

¹ Povl Engelstoft: Bogen om Hørup, Pol. 21.6. 1941.

² Kr. Hvidt: Venstre og forsvarssagen 1870—1901, Århus 1960.

³ Edvard Brandes' betydning for denne radikale Hørup-tradition er umiskendelig. I en række kronikker har han tegnet et snævert, men sammenhængende billede af Hørup som politisk martyr og trofast allieret i ideernes tjeneste. Over den yngre generation med Ove Rode og P. Munch har den fået sit hidtil kraftigste udtryk i Arups biografi fra 1941. Siden er den blevet videreført af Sven Clau sen og Svend Thorsen. Se bl. a. Edv. Brandes: Hørup, Aalborg Amtstidende 22.5. 1901, Nekrolog i Pol. 15.2. 1902, Politisk Erindring. Berg og Hørup Pol. 14.12 og 15.12. 1922, Hørup og Pingel Pol. 22.5. 1923, Erindring om Hørup Pol. 22.5. 1924, Viggo Hørup Pol. 13.-14.5. 1930, P. Munch: Hørup og hans

ham som den vidt skuende politiker, har den sidste overhovedet berøvet ham ethvert politisk begreb. I stedet har den skildret ham som en blot æstetisk natur, drevet ind i politik af personligt had. Ikke alene partistandpunkter, men også den ydre politiske ramme har imidlertid sat sine spor i diskussionen. Således faldt hans 100-års dag under besættelsen, og hans forhold til for svaret blev under indtryk af de nye erfaringer på fly endevendt.⁵

Selv om hans foragt for den nationalliberale dannelse er blevet tolket som henholdsvis sund foragt og mindreværdsfølelse, har ingen betvivlet dens rod i oplevelser fra hans første år som provinsføding i København. Mange har derfor som Engelstoft beklaget, at kilderne til belysning af disse oplevelsers karakter er så sparsomme. Foruden forskellige indirekte udsagn af Hørup selv⁶ og nogle optegnelser og digte udgivet efter hans død af Emma Hørup, født Holmsted⁷, er hidtil kun anvendt nogle erindringer af Harald Høffding⁸, Kristian Arentzen⁹ og Emma Hørup¹⁰. Af disse er Høffdings erindringer den vægtigste kilde. Ganske vist stod han politisk Hørup imod, da han skrev dem, men redeligt har han for søgt psykologisk at klare sig den gåde, hans tidligere klassekammerat åbenbart har været ham. Om noget fortroligt forhold har der imidlertid ikke været tale. Bedre har

politiske kamp Pol. 1.10. 1934, Viggo Hørup og den danske bonde Pol. 22.5. 1941, Sven Clausen: Om Hørups Stil Pol. 20.2. og 21.2. 1942, Fra Hørups Idekreds Pol. 21.2. og 22.2. 1945, Svend Thorsen: Viggo Hørup på halvtredsårsdagen for hans død Pol. 15.2. 1952, Viggo Hørup som heros Pol. 19.1. 1962, Erik Arup: Viggo Hørup. København 1941.

⁴ Denne tradition er mere psykologiserende. Dens stamfader er vanskeligere at bestemme. Nævnes kan H. Wulf, Aage Duus og Julius Schovelin. Af størst betydning er imidlertid nok Erik Henriksens biografier fra 1910 og 1914. Fra at være begejstret Hørup-discipel tog han mere og mere afstand fra ham, en udvikling hans forskellige bidrag om Hørup illustrerer. Som denne stammes sidste skud kan nævnes Søren Krarup. Hans beundring for Hørups lidenskab sætter ham ganske vist uden for de konservative kritikeres rækker, men fælles er den psykologiske metode. Beundringen for Hørup som »mandfolk« uanset politiske ideer deler han i øvrigt med bl. a. Ingvald Kieler og Johs. V. Jensen, som har skrevet en række kronikker om ham i Politiken. Se bl. a. H. Wulf: Den danske Rigsdag 1879-81 Kbh. 1882, Aage Duus: Under Fremskridtets Fane II (pol. artikler) Kbh. 1892, Julius Schovelin: Hørup Nationaltidende 27.6. 1911. Søren Krarup: Hørups Arv og Arvtager Kbh. 1962, Ingvald Kieler: Hørup-Jessen. En Parallel! Det Ny Aarh. IV,2 1907 s. 1 og Johs. V. Jensen: F. eks. Danmark som det er II Pol. 13.2. 1906. Henriksens eristikker er følgende: Viggo Hørup. Til hans 60-års Fødselsdag Tilskueren 1901 s. 349-73, Mindetale i Studentersamfundet Tilskueren 1903 s. 332-41, Hørup Dansk Tidsskrift 1906 s. 190-94, Viggo Hørup Kbh. 1910 og Viggo Hørup i Mændene fra Forfatningskampen Kbh. 1914. Som eksempler på en mere idémæssig kritik af Hørups politiske holdning kan nævnes Zodiacus (P. Hansen) i Nær og Fjern 31.3. 1878 nr. 300 og A. Schack: Mindesmærket for Hørup. Krstl. Dagbl. 18.8. 1902.

⁵ De fleste indlæg er ligegyldige. Poul Læssøe Müller: Til Hørups Hundrede årsdag Krstl. Dagbl. 22.5. 1941, m. fi. Af bibliografiske hensyn bør også nævnes Johs. Lehmann: Viggo Hørup, Ord och Bild 1941 s. 455.

⁶ Se således hans anmeldelse af Schwanenflügels Wergeland-biografi i Mrgbl. 15.12. 1876 (optrykt i V. Hørup i Skrift og Tale. Udvalgte Artikler og Taler I-III. Udg. af Vilh. Nielsen, Edv. Brandes og Peter Nansen Kbh. 1902—04 bd. I, s. 83). De Nationalliberale og Dannelsen Mrgbl. 21.-23.6. 1881 (5. og T. bd. I, s. 152) og Anmeldelsen af Drachmanns: En Overkomplet Mrgbl. 12.5. 1876, (S. og T. bd. I, s. 61).

⁷ Digte og Optegnelser fra Hørups Ungdom udg. ved Emma Hørup, Det ny Aarh. I, 1, 1903-04, s. 355-60.

⁸ Harald Høffding: Erindringer, Kbh. 1928.

⁹ Kr. Arentzen: Fra ældre og yngre Dage, Kbh. 1886.

¹⁰ Emma Hørup: Viggo Hørups Barndomshjem. Det Ny Aarh. I 1903-04, s.351-55 og Lidt om Hørups Privatliv, Det Ny Aarh. 12, 1904, s. 40-48.

Arentzen kendt ham, men hans kortfattede karakteristik af Hørup som skoledreng kan kun tjene til bestyrkelse af Høffdings udsagn. Emma Hørup skulle have gode muligheder for at kende ham også som dreng, ikke blot blev de gift, men en del af skole tiden boede han desuden i hendes hjem. Desværre er hendes meddelelser få¹¹, og de har vel nærmest til formål at værne hans minde. Som kilde må hendes udsagn således nærmest henføres til den radikale tradition i Edv. Brandes-udgaven.

Foruden disse kilder findes der imidlertid endnu en gruppe, som mærkværdigvis næsten ikke har været udnyttet, selv om der henvises til den hos flere forfattere¹². Den består af Hørups efterladte breve og papirer, som Ellen Hørup 1934 afleverede til Det kgl. Bibliotek¹³. Blandt disse findes fra hans ungdom nogle digte, et eksamensvidnesbyrd, et historisk essay og nogle breve. Mens Engelstofts og Hvidts mere snævre formål ikke har nødvendiggjort deres anvendelse, kan det kritiseres, at Arup i stedet for åbent at vedstå, at han ikke har læst dem, nævner dem blandt sine kilder. Når han således har ladet sig skuffe, skyldes det måske ikke alene det hastværk, hans bog vidner om, men også brevenes uordentlige forfatning. Ofte er de udaterede, og da de kun i ringe grad meddeler ydre fakta, kan de ved første øjekast synes uvæsentlige. Dette er imidlertid så langt fra tilfældet, som de tværtimod er uomgængeligt nødvendige til belysning af Hørups personlige udvikling. Hovedparten er skrevet til hans kone. For vort formål har blandt disse især nogle breve fra forlovelsestiden betydning¹⁴. Vigtigst er dog en brevveksling fra sommeren 1873. Den består af en række breve fra Hørup og to svar. Alle er usignerede, men den anden part er uden tvivl kusinen Henriette Steen, datter af købmand Peter Steen i Fredensborg¹⁵. Korrespondancen er af stor betydning. Ingen opnåede vel i højere grad Hørups fortrolighed end netop Henriette Steen, og brevene giver således det mest fulgyldige billede af hans livsanskuelse i tiden, før han som journalist ved »Morgenbladet« begyndte sin politiske karriere. Til belysning af hans personlige udvikling findes desuden bevaret en brevveksling mellem dem fra Hørups tre måneders fængselsophold omkring nytår 1890. Den rigelige tid og meddelelsen om sønnens sindssygdighed fik ham da til igen at tænke sin situation igennem. Fra 1896-97 findes desuden en brevveksling med Amalie Skram, som søgte hans råd i et privat anliggende¹⁶. Selv om Hørup ikke direkte skriver meget om sig selv, røber brevene sympati for hende, og i sit forsøg på at hjælpe hende fremsætter han mange synspunkter. Endelig findes to breve fra 1898 og 1900 til Bjørnson, som han sympatisk

¹¹ Enkelte primære indslag hos Arup må skyldes hendes oplysninger.

¹² Poul Engelstoft i Dansk biografisk Leksikon, 2. udg. Arup: op. cit. s. 10, Kr. Hvidt: op. cit. s. 220, og Arvid G. Hansen: Viggo Hørup og hans samtid. En dokumentasjon (Oslo 1952) i kildehenvisningerne.

¹³ Ny kgl. Saml. 3703,4.

¹⁴ Til belysning af hans politiske virke findes fra senere perioder nogle breve, skrevet til hjemmet fra hans agitationsrejser. Disse er anvendt af Engelstoft og Hvidt. Andre breve findes i Rigsarkivet og Pressemuseet.

¹⁵ I et af svarbrevene nævnes hjemmet i Fredensborg samt Julie, navnet på hen des søster. Deres nære forbindelse var i øvrigt velkendt. Drachmann sigter til den i »Forskrevet«, hvor Henriette Steen er Harriet Palm og Hørup redaktør Bendtsen. I »En Overkomplet« er hun ligeledes skjult under navnet Harriet, og her er endvidere hendes familie og hjem, især den gamle særling Peter Steen, beskrevet. (Se Paul V. Rubow: Holger Drachmanns Ungdom, Kbh. 1940, s. 11-12. Rubow har kendt Drachmanns halvsøster Harriet Bentzon. Se hen des udgivelse: Holger Drachmann i Breve til hans Fædrenehjem, Kbh. 1932, s. 8. Se også »Holger Herholt Drachmann. Selvbibliografi. Tilskueren 1908, s. 122: »...«, »En Overkomplet, deri også hele Familiens gamle Forkærlighed for Fredensborg.«).

¹⁶ Trykt i Politikens Magasin d. 17.2., 24.2. og 2.3. 1952.

smilende betragtede¹⁷. I modsætning til de tidligere nævnte breve er disse to politisk orienterede. Dette gælder også hans bekendte politiske tilbageblik fra 1884¹⁸, som blev fundet blandt hans efterladte papirer. Da det oprindeligt var skrevet til brug for Georg Brandes¹⁹, må det nok tages med lidt forbehold.

Endelig bør litteraturen omkring Holger Drachmann nævnes. Han var Hørups fætter, og fra begges hånd findes vidnesbyrd om deres muntre liv i »Kusinernes hoppende Skare«²⁰. Til udredning af familieforholdene er Harriet Bentzons kommentarer til Drachmanns ungdomsbreve²¹ nyttige. I øvrigt kan henvises til Johannes Ursins bibliografier over skrifter af og om Drachmann²². Et særligt problem udgør de litterære kilder²³. For Drachmanns vedkommende er det imidlertid ikke vanskeligt at udskille erindring fra digt. Det samme gælder Hørups egne indirekte ud sagn om sig selv i sine artikler. Med kendskab til hans ungdom skinner erindringsstykkerne tilstrækkelig tydeligt igennem til at kunne anvendes med forsigtighed.

III.

Det billede, Arup har givet af den unge Hørup, henleder nærmest tanken på Klodshans, der bondefødt og frejdig kommer til kongens by for i modsætning til sine fine og forvrøvede medbejlere at vinde prinsessen og det halve kongerige. Når Arup tegner billedet så unuanceret, skyldes det vel nok, at han polemiserer mod den konservative tradition, som har hævdet, at Hørup som søn al en fattig landsbylærer havde følt sig ydmyget af det københavnske bourgeois selvbevidste sønner og derfor hadede det hele miljø²⁴. Denne opfattelse hviler vel især på Hørups eget udsagn fra 1881: »I Reglen var det Embedsmænds og Købstadsfolks Børn, altsaa forsaavidt »vore egne« der søgte ind i de nationalliberale Skoler. Og kom der ved et Træf en Dreng fra Landsbyen, saa havde Skolen Nyhedens og Højhedens overvældende Magt, og Dannelsen sin altfor tærende Evne til at suge ham op og bringe ham til at forsvinde. Men send en fattig Dreng derind

¹⁷ Trykt i Bj. Bjørnsons Brevveksling med Danske 1875—1910, 1—111, Kbh. 1953, bd. II, s. 96-99 og s. 345-52.

¹⁸ Trykt i Hørup i 5. og T. Bd. I, s. 3.

¹⁹ Hørup til Erik Henrichsen 28.1.1901. Ny kgl. Saml. 4452,4. »Jeg har i 1884 gjort en hel del af det Forarbejde, De savner, den gang for Dr. G. Br.«

²⁰ Digte og Optegnelser op. cit., Drachmann: En Overkomplet, Kbh. 1876, samt Hørups anmeldelse heraf i Mrgbl. op. cit.

²¹ Op. cit.

²² Johannes Ursin: Bibliografi over Holger Drachmanns Forfatterskab, Kbh. 1956, og Bibliografi over Litteraturen om Holger Drachmann, Kbh. 1959.

²³ Hørup er søgt karakteriseret flere steder i litteraturen. Se således Red. Aaløv i Edv. Brandes drama: Gyngende Grund, Kbh. 1882. (Edv. Brandes til G. Brandes d. 11.8. 1881: »Aaløv er uheldig skjønt Hørup var Model. Men jeg turde ikke gå Virkeligheden nærmere Georg og Edv. Brandes brevveksling med nordiske forfattere og videnskabsmænd 1-Vill, udg. ved Morten Borup, bd. I, s. 99), red. Bendtsen i Forskrevet (op. cit.) se bd. I, s. 78, 129, 267 og 11, s. 105 i poetiske skrifter I-X, Niels Vejby hos Sven Lange: De første Kampe, Kbh. 1925, s. 110—20, 131, 149, 175—77, 185—220. Endelig er Enslev skikkelsen i Henrik Pontoppidans De Dødes Rige utvivlsomt inspireret af Hørup. (Se i øvrigt Christian Rimestad: Hørup i dansk Litteratur, Pol. 22.5. 1941).

²⁴ Arup: op. cit. s. 9.

med Racens Fjendskab i sit Hjærte, med en stolt og ensom Bevidsthed om at være mellem Fremmede, mellem Hjemmets og Vennernes Fjender, lad ham erobre Dannelsens Midler uden at blive erobret deraf, og når han har lært at staa sig og holde de andre Stangen, vil han gaa ud af denne Skole med et stort Mod paa Krigen og rustet til at føre den«²⁵. Med rette er det blevet hævdet, at denne fattige dreng »med Racens Fjendskab i sit Hjærte« var Hørup selv²⁶, men diskussionen er i øvrigt blevet ført på forkert grundlag. Alle forfatterne har forudsat, at talen alene drejede sig om hans erfaringer fra Metropolitanskolen, hvor han gik fra 1857, til han i 1861 blev student. At han her skulle have følt sig særlig uglest og venneløs modbevises, som Arup anfører²⁷, af, at han i Kr. Arentzen havde en forstående og interesseret lærer²⁸, ligesom han i klassekammeraten Julius Petersen fandt en ven, som han i sommerferien efter studentereksamenen besøgte på Bornholm²⁹. Høffding skriver om ham: »Han var noget ældre end os andre og følte sig som Søn af en Landsbyskolelærer noget fremmed iblandt os, hvad der senere har givet Anledning til den Legende, at vi som rette Bourgeoisønner skulle have set ned på ham som Almuesmand. Om Sligt var der aldeles ikke Tale. Og hvis han selv har ytret noget, der kunde bestyrke denne Legende, så må hans Mistænksomhed bære Skylden. I Virkeligheden beundrede vi hans Begavelse«³⁰.

Blandt Hørups ungdomsbreve fra sommeren 1873 findes imidlertid et brev, dateret »Kbh. de varmere dage«³¹, hvori han bl. a. beskriver sin skoletid: »Kjære! - Ja, saadan er du, saadan blandet, baade Høire og Venstre og som en Bi har du sværmet om alle Blomsterne og som en Bi suget af alt det søde, der er i Verden, derfor brygger du din Honning med en saa ubeskrivelig Smag, med en Smag af alt det søde, der er i Verden. Men nu, da din Kube staaer i en Husmandshave op til Proletariatets Væg, hvad vil du gjøre ud al denne fattige Leilighed? Thi en Proletar er jeg, tro det kun, og jeg hader Høire fra Barndommen af, men siden er det voxet med mig; maaske kommer jeg dem ikke i Petroleum, naar du ikke kan lide det, men havde jeg dem saa sandt paa en Balkon, svarer jeg ikke for, at jeg spurgte Rakket, om de vilde have dem døde eller levende. Ja, fra Barndommen af, for Jens og Peer og Ole og hvad vi Allesammen hed vi rutschede ikke blot i Slæde ned over Bakkerne og legede So i Hul, men mangt Alvorsord blev talet imod »de fornemte« og den Lykke, de uretfærdigt svælgede i paa de Simples Bekostning, det var lange Tider et stort Emne at holde Krigsraad om, at Drengene fra Bønderbyerne skulde drage til (Frederiksværk)³² og banke de

²⁵ Hørup i S. og T., bd. 1, s. 159 (Mrgbl. 21-23.6.1881).

²⁶ Erik Henrichsen: Viggo Hørup, 1910, s. 11. Sidst af Søren Krarup op. cit. s. 14.

²⁷ Arup: op. cit. s. 20-22.

²⁸ Drachmann har i Ulf Brynjulfsens Papirer (trykt i Tilskueren 1891, cit. hos Rubow op. cit. s. 14-16) beskrevet den indflydelse, Arentzen øvede på sine disciple. Som miskendt geni samlede han dem om sig, kritiserede alt og alle, æggede dem til modsigelse. Hos ham nærredes den foragt for autoriteterne, som siden skulle karakterisere de unge fra hans kreds, den "lille Kreds af" Misfornøjede som Drachmann kalder den. (Selvbiografien i Tilsk. s. 131). Se også Høffdings karakteristik i sine erindringer s. 31-32.

²⁹ 29. Lidt om Hørups Privatliv op. cit. s. 40.

³⁰ Høffding: op. cit. s. 29-30.

³¹ Brevet er med blyant påskrevet »Sommeren 72«. Det følger sig imidlertid nøje ind i den nævnte brevveksling.

³² Ordet er kraftigt udstreget.

fornemte Drengene der og naar saa disse Kjøbstadrenge kom i Besøg hos Bonden vor Nabo, saa rygtedes det strax mellem Byens Drengene og Sagnet gik vide om de nye og forunderlige Lege, de havde bragt med sig; men vi Proletarer stod uden for og kiggede ind over Havegjerdet efter Herligheden; det Svelg, der ligger de Dannede og os Andre imellem er umaadeligt og Proletariatet bygger det hver Dag med sky og fjendsk Mistænksomhed fastere. Med de Præmisser kom jeg ind her i Skolen³³, pludselig mellem 30 Fjender, en Indianer vilde forstaae det. Husch! hvor jeg tog i, det gjaldt de Simple Ære mod de Fremmede, Fine, Fjenderne. Det var en rigtig Characteristik af Situationen, hvormed et Asen al Lærer hilste det første Avancement »Fy, skam Jer Drengene, vil I lade Jer lumpe af en Bonde,« ja lumpe af en Bonde, en Indianer vilde forstaae det og maaske en Jøde, siden den Tid har Krigen været staaende mellem mig og hele den Race.

Mon det interesserer dig at høre om disse forhistoriske Begivenheder, de have dog givet mit Liv en særegen Farve. Medens Ærgjerrighedens Konge rasede oppe i Klassen, gik det i Skolegaarden løs med blaa øine og blodige Næser, jeg var en meget venneløs Dreng og dertil plaget af utaalelig Hjemve, som i flere Aar gjorde Lyngby-Landevei til min stadige Spadseretur, det var jo den Vej, der førte hjemad³⁴. Saa kom saadanne Uheld til, som at jeg brækkede Armen på en Dreng og fik Ry for Vildskab og Ustyrlighed, siden traadte jeg en Usling af *Bestyrer*³⁵ paa Ligtornene og blev pryglet. Hvilket ubeskriveligt Raseri! maaske en Indianer vilde forstaae det, jeg troer, jeg var gaaet aldeles til Grunde i sygelige Had- og Hævnplaner, *hvis jeg ikke var sluppet bort* endnu afskyer jeg dette Bestie og med ham al den nederdrægtige Uretfærdighed, der ligger i Lovenes og Myndighedens Haand. Fra den Tid skriver sig mit første poetiske Produkt; med Standpunkt paa Rundetaarn og Udsigt over den forhadte By blev det hverken mere eller mindre end en »Ode til Nero,« saalydende:

Mægtige Nero! Ja, jeg forstaaer!
 paa Capitolium høit, høit, forfærdelig ser jeg dig stande.
 Skyerne vildt henover dig gaaer,
 Italiens Nathimmel hvælver sig mørk om din Pande.

Rom, Rom staaer i Brand!
 Under dig dybt gaar Flammer og Røg og Pøbelen hviner.
 Mægtige, ensomme Mand!
 Verden i Rom, og det usle Rom i Ruiner!

Mindre kunde ikke gøre det. Jeg havde troet, at det var en ridderlig Tournering ligesom i Romanerne hvor Sejren tilfaldt den Bedste og så var det en Sammenrottelse, hvor nogle Stykker slog sig sammen og overfaldt den enkelte. Dertil kom, at Rustningen var saare maadelig; mere lurvet Dreng har aldrig trasket afsted i bundløse Sko om Vinteren uden Overfrakke end jeg, naar jeg smøg mig hjem gennem Smaagaderne aldeles sikker paa, at alle Folk foragtede mig, fordi jeg ingen Overfrakke havde; venligt saa jeg ikke paa de fine Drengene; mit bedste Resonement var: du er dog en Dux og du skal lumpe dem. Derhjemme³⁶ var jeg endnu mere ensom end i Skolen, kolde Hjerter,

³³ I København.

³⁴ Dvs. til hjemmet i Thorpmagle, Torup sogn på Halsnæs.

³⁵ Udhævelsen min.

uden Sympati og Forstaaelse, en mindre ømskindet Stolthed end min havde dog hver Dag forstaaet, at han var en Proletar, der fik sin Føde hos gode Mennesker for halv Betaling. Men hvilken rasende Udvikling, hvilken pludselig Omvæltning i alle Tanker og Forestillinger, hvilken bitter Livsanskuelse, *bygget i et Par Maaneder*³⁷ til at vare for Livet. Og saa var jeg saa blød som Vox, saa kjælen som en lille Pige med en sugende Længsel efter Kjærlighed, som jeg betroede Maanen, Stjernerne og Træerne i Kongens Have, som overhovedet var mine Venner og Fortrolige og derfor kende alle mine »junge Leiden«. Da jeg kom hjem i Ferien stod Peer og Jens og Ole og kiggede over Havegjerdet, jeg hørte nu til de fornemte og de sagde »han« til mig, naar jeg talte med dem - det var til at blive gal over, jeg, som i mine krigeriske Drømme tidt havde ført dem seirrigt gennem Hovedstadens Gader, jeg, som havde talt så begejstrede Ord til dem, mens vi drog frem ad Lyngby-Veien og som paa Nørrebro havde leveret Slag, der ganske svarede til Kampen mellem Condé og Turenne. Det var ellers Peer, Jens og Ole, der stemte imod mig ved *sidste valg*³⁸, men nu bliver jeg ikke gal over det.

Under alt det tumlede Tankerne lystigt med Guder og Mennesker og jeg foragtede dem tilhobe, hele den lumpne Retfærdighed baade Gudernes og Menneskenes, alt det moralske Hykleri og dette jammerlige Spitsbuberi med evige Guder og evige Mennesker, jeg lærte at sidde stum som en Fisk og lytte for at komme efter det altsammen og jeg blev god til at høre efter. Men hvad jeg har hørt, det har jeg hørt med mine egne Øren og jeg har aldrig spurgt Nogen, hvad man skulde troe eller mene, der for mener jeg som den Gale Lear, at de ikke kan gjøre mig noget for Myntning³⁹ Og under Alt det groede Skoven til, Phantasiens lyriske Underland med en ny Himmel og en ny Jord, hvor Retfærdigheden boer, med sælsomme Melodier susende gennem Træerne og med Prinsessen⁴⁰ tøvende efter Befrieren og jeg blev god til at høre efter og til at gyngede med i alle Skovens Stemninger og Sproget kom stundom med lykkelige Ord, men jeg blev ikke god til at sige dem, for jeg var en Proletar - derfor ligger jeg bag Skovgjerdet og ler af Virkelighedens Folk.

Nu har du faaet et Slags Levnetsbeskrivelse, lang nok til at bringe dig til at gabe og dog for kort til at give et Billede. «

Det bemærkes, at han betegner skolelederen som bestyrer, at han skriver om en udvikling »bygget i et Par Maaneder« i forbindelse med, at han slap bort. Alle disse oplysninger svarer dårligt til Metropolitanskolen, der lededes af en rektor, og hvor Hørup gik flere år. Langt snarere er der tale om von Westens Institut, hvor han gik en tid, indtil han overflyttedes til Metropojtanskolen⁴¹. Institutter lå i Nørregade, og bestyreren var Niels Bohrs farfar, H. G. C. Bohr, en kendt skolemand og lærebogsforfatter⁴². Blandt lærerne kan nævnes V. Pingel, som i 1854-64 underviste her i græsk

³⁶ Se nedenfor s. 283.

³⁷ Udhævelsen min.

³⁸ Hørup søgte valg til folketinget i sin hjemegn sept. 1872, se s. 292-294.

³⁹ William Shakespeare: Kong Lear. Han sigter til kongens replik 4. akt, 6. scene: de kan ikke røre mig, fordi jeg slaar Mynt; jeg er Kongen selv (Østerbergs oversættelse).

⁴⁰ Dvs. Henriette Steen.

⁴¹ H. Wulf: op. cit. s. 181.

⁴² Karakteriseret i begge biografiske leksika.

og historie. Trap angiver⁴³, at instituttet i 1855 foruden bestyreren talte 55 lærere og næsten 600 elever. SaminenJign med Me tropolitanskolens 17 lærere og 169 elever⁴⁴ var det således en meget betydelig skole og dertil meget agtet.

Troels-Lund har levende skildret dens lærere og Bohr⁴⁵. Åben og tillidsfuld kom han til den. Selvfølgelig gled han ind i dens form, og hans til tider noget frimodige overstadighed blev af lærerne taget med overlegen forståelse - en forståelse betinget af det fælles miljø. Anderledes, hvis en elev trodsigt lukkede sig inde og aggressivt søgte at hævde sig. Slig fjendskhed måtte skyldes dårlig karakter. I Hørups tid var skolen dertil i nogen grad vokset Bohr over hovedet, og mulighederne for at tage sig af den enkelte var derfor begrænsede⁴⁶. I »En Overkomplet» har Drachmann, der selv en tid havde gået på skolen, søgt at fange stemningen: »Vi unge Herrer som stadig forsøgte at faa vore Skjortekraver til at ligne Flipper, og hvoriblandt nogle endogså - ligesom i Peer Degns Tid - lod sig rage to Gange om Ugen, vi havde næsten faaet Soldaterhaandværkets snevre Syn paa Livet trods alle de humanistiske Brokker, som vor Udenadlærdom havde fyldt os med. Mekanisk at forrette sin Tjeneste hvis man ikke vilde kasseres - undertrykke de mindre og gaa af Vejen for de større, det var Ekstrakten af vor Lærdom. Hvis der en Gang imellem optraadte en glimrende Undtagelse fra denne Regel, da var det saa langt fra, at han fandt Medhold hos sine Kammerater; han blev betragtet halvt som en Sværmer, halvt som en Forræder, og ve ham, hvis han ikke havde Kræfter nok til at understøtte sine afvigende Anskuelser med Næverne . . . «⁴⁷. Som i skolen, således også i byen. Under konfirmationsforberedelsen hos pastor Blædel ved Garnisonskirken blev holdet sat efter finhed, og han sagde »De» til de øverste i rækken, »Du» til de nederste - heriblandt Hørup, som ikke glemte ham det⁴⁸. Hertil kommer det glædesløse hjem, der omtales i brevet. Uden tvivl hentyder han til det Holmstedeske i Kronprinsessegade⁴⁹. Hans onkel og senere svigerfar, kaptajn F. J. Holmsted, underviste i gymnastik og svømning ved v. Westens Institut⁵⁰, hvor han var slangen i Troels-Lunds paradis. Militærisk blev børnene - omend under kontrol - beordret til at springe i vandet, hvor de ikke kunne bunde, og angst medførte kun en

⁴³ J. P. Trap: Statistisk Beskrivel af Kongeriget Danmark, Kbh. 1858, Specielle Deel I, s. 33-34. (I 1857-58 havde skolen 49 lærere, bestyreren incl., samt 596 elever. Efterretninger om det Von Westenske Institut for Skoleaaret 1857-1858 ved H. G. Bohr).

⁴⁴ Trap: Op. cit. s. 33.

⁴⁵ Troels-Lund: Et Liv. Kbh. 1924, s. 129 ff. Beskrivelsen bærer dog præg af at ville yde den senere så forkætrede skole retfærdighed.

⁴⁶ Troels-Lund: op. cit. s. 136.

⁴⁷ 47. Holger Drachmann: En Overkomplet Saml. Poetiske Skrifter I-XIJ, bd. II, s. 101-02. Se også "Erindringer af mit Liv", udg. i Vagabundus s. 18-19. Kbh. 1910 og hans selvbiografi i Tilskueren s. 126-27. Om skolen se også N. J. Berendsen: Af en gammel Journalists Erindringer, 1918, s. 31-33.

⁴⁸ Harriet Bentzon: op. cit. s. 116.

⁴⁹ Jævnfør Arup: op. cit. s. 23.

⁵⁰ Programmet 1857/58 viser, at han endnu var lærer på Hørups tid.

»hårdere, drilleborn Behandling⁵¹. At indførelsen i et sådant miljø hos Hørup har kunnet skabe en følelse af isolerthed i en fjendsk verden synes troligt. Hans trods er blevet mødt med manglende forståelse og derfor retfærdig vrede, som blot har knyttet knuden strammere. »Bag hans Prosa dirrer det med Fortvivlelseslyriken - derfor er hans Ironi saa stærk. Havde han haft blid Bør i sin Ungdom, saa havde den evige Middag slugt ham (...) og hver Gang han knaser deres Knogler under sine Polyfemtænder, saa ler hans øjne! Men hans Hjerte kan græde - hans Hjerte kan nemlig elske - og derfor er han stærk.«⁵² Bag denne friskfyragtige karakteristik i Drachmanns langt senere roman »Forskrevet« mærkes et alvorligt forsøg på at lodde fætterens politiske drivkraft. Vurderingen er værdifuld, det er den eneste fra Hørups nære kreds. Næppe har Drachmann haft hans fortrolighed⁵³ den var vel reserveret Henriette Steen, men han besad en smidig indfølelse, og som ung delte han en tid værelse med ham⁵⁴. Brevet »fra de varmere Dage« viser, at Drachmanns noget sentimentale fortolkning ikke har ligget Hørup så fjernt, som han over for omverdenen gerne har villet give udtryk for. Tværtimod at søge sine ulykkelige minder glemt, bærer det præg af, at han har gjort det chok, de har givet, til genstand for stadige fortolkninger, og at de således virkelig har givet hans liv »en særegen Farve.«

1857 blev han overflyttet til Metropolitanskolen. At han her er faldet bedre til synes givet, men at han ikke af den grund har ladet sig erobre af dannelsen, vidner Arentzens erindring om, hvorledes han i en stil om sandhed »benyttede Lejligheden til i smaa, kortfattede, stærkt pointerede Genrebilleder at skildre, hvorledes man bestandigt formanede til Sandhed, medens man faktisk dresserede til »Livsløgn« . . . «⁵⁵. I sine erindringer skriver Høffding: »Han var i en vis Forstand den mest Modne af os alle, den, der saa selvstændigst paa det Overleverede, selv om han ikke altid kunde eller brød sig om at (»gad») forme sin Opposition i bestemte Tanker«⁵⁶. Den ridderlige Høffding har dog ikke kunnet dy sig for lidt maliciøst at citere det lille malende »gad« - underforstaaet: »for Jer tåber«. Over for sine skolekammerater må han have virket som den lidt ældre, i sin ironi noget bedrevidende kammerat, som alligevel har imponeret ved sin fornemme reserverthed og gode forstand.

Det var da den udvikling, som skoleflytningen medførte. Da Hørup kom til von Westens Institut, blev han, der i sin hjemegn vel nok havde følt sig som den første i vennekredsen, med eet underlagt en fjendtlig autoritet. Fuldt alvorlig optog han kampen, han skulle »lumpe dem«, han var vant til at blive set op til, til at være duks. Men dragen lod sig ikke rokke, og han søgte ind i fantasiens verden, hvor han sejrrikt førte sine simple venner »gennem Hovedstadens Gader«. Så blev han flyttet. Fuld af mistro kom han til Metropolitanskolen, et sted, hvor ingen kendte hans ydmygelser. Som før gik han ind i konkurrencen, men nu var rustningen langt mindre sårbar. Med hvilket held han erobrede dannelsens midler, viser hans vidnesbyrd fra 1860: Rektor Bonaparte Borgen: »Hans Virksomhed vidner om Flid, Liv og Interesse og har overhovedet baaret tilfredsstillende Frugter«.

⁵¹ Troels-Lund: op. cit. s. 142.

⁵² Drachmann: Forskrevet. Poetiske Skrifter I-X, bd. I, s. 28.

⁵³ Se således Emma Hørups diplomatiske udtryk: »Medens det hos Hørup mest var Slægtsfølelsen, der bandt - (...) - følte Drachmann personlig Hengivenhed for Fætteren . . .«. (Emma Hørup: Holger Drachmann, Gads danske Magazin II, 1907-08, s. 338).

⁵⁴ Se s. 286

⁵⁵ Kr. Arentzen: op. cit. s. 193-94.

⁵⁶ Høffding: op. cit. s. 30.

og Arentzen: »Jeg anser Hørup for en af Klassens bedst begavede Disciple med en meer end almindelig eiendommelig, frisk og livlig Personlighed og mangesidig Interesse»⁵⁷.

1861 blev han student og begyndte at læse jura. Endnu de første studieår boede han hos familie, men 1864 blev han optaget som alumne på Regensen. Stemningen her er af M. L. Galschiøt beskrevet således: »Vi vare danske Studenter »Herrer i Aandernes Rige«, vi vare Nationalliberale, vi vare Skandinaver, vi haabede paa Paragraf V, vi hadede Tyskerne og haaned Bønderne og Bondevennerne osv. Var der nogen imellem os, som havde et andet Blik paa Holdbarheden af disse Idealer og kritiserede dem, saa kom han til at staa saa temmelig ene - Hørup f. eks., der tidligere havde været Helstatsmand og stadig var en udpræget Modstander af al Nationalliberalisme.«⁵⁸ Selv om Galschiøt som venstremand nok maler med en lidt vel bred pensel, er der ikke tvivl om, at tonen overvejende var nationalliberal. Tilsyneladende har Hørup reageret ved at tilslutte sig den klasse af regensianere, som ifølge regensprovsten F. J. T. Gram hovedsagelig levede for deres studier og ikke for Regensen⁵⁹. En mundtlig tradition fra denne periode belyser kammeraternes forhold til ham: »Vi var bange for Hørup«⁶⁰. At skylden herfor var hans egen antydes af, at han af sin københavnske familie blev kaldt »Drengen med det spodske Smil«⁶¹. Nærmest hånligt har han holdt sig studiekammeraterne fra livet. Sjældent ses hans navn i forbindelse med regenslivet. Første gang i august 1865, da en gruppe regensianere ønskede at modtage nogle slesvigere som liggende gæster under disses besøg. På generalforsamlingen samme aften bifaldtes dette, og det besluttedes, at hver enkelt alumne skulle betale 3 rigsdaler til udgifternes bestridelse. Mod dette samledes en opposition på noget over 30 deltagere, »deels saadanne, for hvem det var principstridigt, at Regensen overhovedet havde Slesvigerne liggende hos sig, (Antallet paa disse viste sig ved den paafølgende Generalforsamling at være »1«), deels saadanne, som meente, at bidraget var uforsvarlig højt.«⁶² Da Galschiøt nævner Hørup som drivkraften bag protesten⁶³, er det sandsynligt, at hin meget principfaste alumne har været ham. Ved Grams mæglende indflydelse fastsattes afgiften til 2 rigsdaler og 3 mark, og generalforsamlingen vedtog følgende udtalelse: »Det er Regentsens inderligste ønske, at bidrage til Slesvigernes Modtagelse af al vor Evne og bedste Villie, netop fordi de ere Slesvigere«⁶⁴. At Hørup snildt skulle være blevet vundet her for ved udsigten til at blive vært for provsteboligens to gæster under Grams fraværelse, således som Galschiøt antyder⁶⁵ og Knud

⁵⁷ Ny kgl. Saml. 3703, 4.

⁵⁸ 57. 58. M. L. Galschiøt: Regensliv i Slutningen af 60'erne, s. 29. I Studenterbogen, Kbh. 1898.

⁵⁹ Galschiøt: op. cit. s. 34.

⁶⁰ Hans Jensen: Hørup skildret af Arup. Nationaltidende 23.6. 1941.

⁶¹ Emma Hørup; Viggo Hørups Barndomshjem, op. cit. s. 355.

⁶² Hugo Hørrings referat i Regensens klokkerprotokol 1865, s. 2, Regensens arkiv.

⁶³ Galschiøt op. cit. s. 30.

⁶⁴ . »Generalforsamling om Slesvigernes Modtagelse (den 29. August 1865)«. Re ferat i Universitetsarkivet i Rigsarkivet.

⁶⁵ Galschiøt; op. cit. s. 31.

Fabricius derfor faststår⁶⁶ modbevises af, at han ikke står opført blandt de 76 bidragsydere i klokkeprotokollen⁶⁷.

Næste gang Hørups navn forekommer er på et andragende⁶⁸ fra ti alumner, hvori viceprovsten Frederik Fabricius opfordres til at anbefale det konservative hovedorgan »Dansk Rigstidende« anskaffet til læsestuen. Den 29. oktober har Gram noteret: »Indsendt til Bestyrelsen en Skriv. fra Fabricius, hvori han fraraader at gaa ind på et Andr. fra 10 Alumner om at anskaffe Rigstidende. En senere modtagen Protest fra 15 Alumner vedlagt. Jeg har erklæret mig enig med Viceinspektor«⁶⁹. Fabricius og Grams forsigtighed, protestskrivelsen og mange uvedkommende tilføjelser på selve ansøgningen afspejler gårdens politiske splid. Det er naturligt, at Hørup i denne har taget parti mod den foragtede dannelse, og det er interessant at se, at hadet til byens unatur i stedet for egentlige sociale skel har været bestemmende for hans stilling⁷⁰.

Sommeren 1867 blev han juridisk kandidat. Herefter boede han hos sin onkel, professor A. G. Drachmann, i St. Kongensgade, og da Holger Drachmann samtidig var vendt hjem fra sin Siciliensrejse, delte de en tid værelse⁷¹. Som det ses af brevet »fra de varmere Dage«, havde Hørup allerede tidligt skrevet vers, og Eva Drachmann fortæller, at han til forskel fra Drachmann, »maleren«, blev kaldt »digteren«⁷². Selv lader Drachmann i »Forskrevet« sit alter ego, Brynjulfsen, sige om ham: »Han skrev bedre Vers end jeg i vore Studenterdage«⁷³. Sammen læste de tyske og norske forfattere, således Wergeland in extenso⁷⁴. Navnlig æstetiske problemer var genstand for hans omgangskreds' interesse, men for ham var kunst alene et middel til forståelse af sig selv og omverdenen. Efter en periode, hvor han »et helt Aar ikke bestilte andet end at sidde og glo paa Væggen«, ⁷⁵ stod mål og midler ham langt klarere.

Den ulidelige usikkerhed, hovedstaden havde indgivet ham, havde tvunget ham til at klare sig sin stilling. Over for byens »Stenpanser« så han landet, livsnært og sundt. Studenterkammeraternes begejstring var blot fede ord. Kransen kunne ikke vindes ved at råbe hurra⁷⁶. Virkeligheden

⁶⁶ Knud Fabricius: Regensen gennem Hundrede Aar, Kbh. 1923, s. 220.

⁶⁷ Klokkerprotokollen s. 8.

⁶⁸ Universitetsarkivet

⁶⁹ Regensprovstens Journal 1865, s. 87. Universitetsarkivet.

⁷⁰ Endelig nævnes Hørup også i Klokkerprotokollen 1866, s. 39.

⁷¹ Holger Herholt Drachmann. Selvbiografi trykt i Tilskueren 1908, s. 122.

⁷² . Eva Drachmann: Vilhelmine, min Mor. Kbh. 1953, s. 21.

⁷³ Drachmann: Forskrevet op. cit. s. 28.

⁷⁴ Drachmanns selvbiografi i Tilskueren s. 137.

⁷⁵ Brev til A. G. Drachmann fra Hørups fængselstid. Findes i Dansk Presse Museum. (Trykt i Holbæk Amts Venstreblad 3 1.3.1955 og i Po!. 15.2.1952).

⁷⁶ I Ny kgl. Saml. 3703,4° ligger et historisk essay, Alkibiades, som manuskript. Det er udateret, men både skrift og indhold tyder på, at det er skrevet i denne periode. Ligesom nedenfor citerede brev vidner det om de sjælelige rørelser,

krævede sin pris, og erkendelsen heraf var smertelig, en smerte, som lå sentimental følsomhed fjernt. Den berørte noget evigt i menneskesjælen, var et fællesskab, som ord ikke kunne udtrykke. Kvalt i byens larm og af slebne former mente han det bevaret i bøndernes karske virkelighed, som han således idealiserede. Mens Drachmann i oprør mod faderens strengthed soldede med sine jævnaldrende kunstnerkammerater, vandt Hørup noget af den menneskelige overlegenhed, som i voksende grad skulle karakterisere hans holdning. Herom vidner et brev til Emma Holmsted fra denne periode:

Thorupmagle d. 18.

»Min Emma

Det gaaer mig som Sømanden, der efter en livsfarlig Reise naaer Havn: for Øjeblikkets Glæde er Stormen og Bølgerne glemte, tryk ved at have fast Grund under Foden tænker han ikke mere paa, at Jorden nylig gængede under ham, saadan hviler jeg tryk i Glæden over det Nærværende, Glæden over dig, at du saa rig gav Alt, hvad der giver Livet Indhold og Fylde, ikke forsmaaende den, der Intet, Intet ejede, uden den Kjærlighed, som, da Alt sank, var stærk nok til at bære mig oppe, indtil din Haand bragte Hjælp, dit Ord Liv og Mod. - Saa er det da Virkelighed hvad jeg i mine lykkeligste Timer vovede at haabe, hvad min Tanke, træt og forpint af en Søgen og Jagen, som intet Holdepunkt fandt, som intetsteds fandt Hvile, klyngede sig til som den eneste Mulighed, der kunde bringe Mening i det Tilværelsens Virvar, hvori jeg bevægede mig - saa er det da Virkelighed, at du elsker mig. Skjøndt jeg neppe forstaaer det, tør jeg dog troe det og paa denne Tro bygge de Fremtidshaab, som gennem Ruinerne af »Barndommens dristigt phantastiske Luftkasteller» lader skimte det stille, velsignede Hjem, hvorhen jeg freidig styrer, glad over at det ikke er det Store, der fordrer en Helt for at give ham Ære, glad over, at det er stort nok til at fordrer en Anstrængelse, som har Freden og Hvilen i sig. - Dersom der endnu var noget, jeg kunde ønske, saa var det at have dig herude, om blot nogle Dage, jeg længes efter at tale med dig, der er saa meget, jeg vilde sige dig og især længes jeg efter at høre dig tale; mig har de mange Aars Taushed næsten gjort Stum, Tankerne ere vante at gaae paa egen Haand, som de saa mig fremmede ud, naar de ledsages af Ordene, der ikke ville passe; men af dig vil jeg lære at tale og helst her; thi kommer jeg indenfor Portene snører Struben sammen og jeg hører og taler som En, der er nærved at kvæles, sig, vil du komme? . . . «

Han havde besluttet at »realisere det almene«, og beslutningen var ham en lettelse. Han var kommet ud af drengetidens fantasterier, men det håb, der gennemlyser brevet, fik kort varighed. Kun sjældent gav omstændighederne det næring og mod skuffelserne, private som politiske, værnede han sig bag voksende resignation over for begivenhederne. Hans indre virkelighed kunne de dog ikke berøre.

han måtte gennemgå for at bevare sin personlighedsfølelse: » . . . nu først vaagnede hans Tanke, nu først fødtes hans Aand. Løsladte styrtede de nye Tanker sig over Tilværelsen, prøvede Alt, dømte Alt, forkastede Alt. Snart jublende i Begejstring, snart ravende som en Drukken gik han løs på hvad i Aarhundreder gjaldt som Sandhed, hidset af sin egen Ild. . . » (s. 12). » . . . og en skjult Lidenskabs hidsende Tilskyndelse reiste Mængden til Deltagelse i hans Vrede. Det er denne Klang i Stemmen, der gaaer de Dannede forbi, men finder et Ekko i den umiddelbare Mængde, fordi den rører ved det, som er Menneskeslægtens Fælleseie, ved den dunkle Følelse af Smerte, som hviler på bunden af enhver Menneskesjæl . . . » (s. 21). » . . . og skjøndt han taler op til Sokrates som til den Store, Seierrige, Overlegne, hvis blotte Tilværelse er en Dom over hans eget Liv, er det dog tydeligt, at en Følelse af Uret ikke har forladt ham, og at han kun halvt har nemmet, hvad Sokrates vilde overfor ham, kun halvt har forstaaet, at Krandsen ikke vindes, som en anden Mester har sagt, ved at raabe 'Herre! Herre!' - ». (s. 23-24).

IV.

Den 18. juli 1868 giftede Hørup sig. Emma Holmsted havde siden 1864 undervist ved De forenede Kirkeskoler⁷⁷ og var nogle år ældre end han. Selv arbejdede han de første år som manuduktør for studenterne. Da Drachmann november 1871 giftede sig med Vilhelmine Erichsen, var Hørup forlover og deltog som den eneste uden for husstanden i festlighederne⁷⁸

I juli samme år var Georg Brandes imidlertid kommet hjem fra Italien. og i sin søgen efter forbundsfæller opsøgte han Drachmann, der i tiden før giftermålet ernærede sig som marinemaler på Borchs Collegium. Han havde skrevet nogle artikler om »Dansk Sømaleri«, og dem ville Brandes komplimentere⁷⁹. De faldt straks i hinandens arme, og for en tid var Drachmann hans svome tilhænger. Den 3. november indledte Brandes sine forelæsninger over det 19. århundredes litterære hovedstrømninger som privatdocent på universitetet. Om den opsigt de vakte, vidner hans brev til vennen Emil Petersen fra den 17. november: »Der er et enorme Rend til mine Forelæsninger. Jeg faaer Indbydelser til Middag og mod tager Complimenter mellem 7-8 Aften«⁸⁰. Endnu var kritikken ikke for alvor brudt ud, og Brandes soled sig i det dannede Københavns gunst. Samtidig fylkedes om ham den række unge litterater, som i de næstfølgende år skulle danne kernen i »det moderne Gennembrud«. Den 22. december skriver han: »Her er en stor Del unge Mennesker i byen eller dog nogle, som er den revolutionære Sag oprigtig hengivne, flere al dem har nærmet sig til mig og stillet sig til min Disposition. Den bedste og mest fremragende al dem er en marinemaler Holger Drachmann, der bar skrevet flere højst fortræffelige og modige Afhandlinger«⁸¹.

Sikkert har Hørup al Drachmann hørt Brandes berømmet, men at han al den grund skulle interessere sig for denne damernes yndling synes ikke troligt. Drachmanns forfløjne liv har ikke fristet ham. Tværtimod har A. G. Drachmann i ham set det gode eksempel til efterfølgelse for sin udsvævende søn⁸². På denne baggrund må det første møde mellem Hørup og Brandes ses. Det er af Brandes langt senere beskrevet således:

»Nytårsnat 1871-72 var der et lille Selskab forsamlet hos Holger Drachmann i hans Værelser under Taget paa Hotel Phønix⁸³. Som en al de Indbudte, der havde tilbragt Aftenen andensteds og først kom efter Midnat, traadte ind ad Døren, tog en ung Mand, han ikke kendte, Ordet midt i Kredsen. Han talte begejstret og bevæget med et syngende, lige som provinsielt, Tonefald. Han vilde i denne Nat, da det historiske Aar 1871 randt ud, mindes den Mand, »hvem vi skylder Alt«, som havde lært os at elske de forsmaaede, de Fattige og Ringe, og som havde givet os Idealer, vi vilde blive tro: Søren Kierkegaard. Den nylig Indtraadte, som var i overgivent Lune og fandt Talen for følsom, kom

⁷⁷ Arup: op. cit. s. 32.

⁷⁸ Harriet Bentzon: op. cit. s. 11516.

⁷⁹ Brandes Brevveksling op. cit. Bd. III, s. XII. Se også Drachmanns selvbiografi i Tilskueren s. 141. En tidlig forbindelse havde der været mellem Dr. og familien Brandes. I von Westens Institut havde han og Edv. B. delt skolebænk og havde hjulpet hinanden. Selvbiografien s. 127.

⁸⁰ Citeret hos Henning Fenger: Den unge Brandes, Kbh. 1957, s. 225.

⁸¹ Brev til Renna Hauch. Citeret bl. a. hos Fenger, op. cit. s. 229.

⁸² Harriet Bentzon: op. cit. s. 38. Jævnfør fodnoten. Se endv. Emma Hørup: Holger Drachmann, op. cit. s. 337.

⁸³ Efter giftermålet var Drachmann flyttet derop, hvor han havde et midler tidigt atelier sammen med den norske maler Thaulow. »Jeg holdt så at sige aabent Hus for Oppositionen«, skriver han i sin selvbiografi i Tilskueren s. 142.

med en spøgende Afbrydelse, der fremkaldte det ret hvasse Udbrud: Hvorfor skal han derhenne i Krogen sidde der og gøre Nar! Det var visselig ikke den Paagældendes Hensigt; men denne ubetydelige Begivenhed voldte, at der gik ikke faa Aar, før han nogensinde saa Hørup igen; thi Hørup var det, som havde talt - den Gang uden al Ironi⁸⁴. Situationen er morsom. Man forestiller sig Hørup holde en af vin og træthed højstemt tale, da Brandes, frisk al kulden, afbryder ham. At hans reaktion har været skarp kan ikke betvivles. Derfor har Brandes husket optrinnet, men konklusionen, at de derfor ikke sås, må være en fortolkning: Brandes ved kun, at de ikke sås. At grunden i stedet, som Emma Hørup som gammel har fortalt, skulle være, at Hørup fandt deres hjem for beskedent til at invitere denne »vidtberejste Aandens Storfyrste«⁸⁵, rimer dårligt med Hørups selvbevidste foragt for moden. Om sin virkelige stilling har han

1873 skrevet til Henriette Steen: »Derimod kan jeg finde mig i at være Jøde, naar jeg faaer Lov at være Davids Søn og leve paa Kong Salomo Tider, bare for at synge for dig Sangenes Sang, den høie Sang, der begynder som ingen andre: »Kys mig med din Munds Kys, thi megen Kjærlighed er bedre end Viin (...), og skjønt jeg ikke er Davids Søn og ikke lever paa Kong Salomo Tider, vil jeg dog, saalænge jeg har et Been at staa paa, staae paa dette ene Been og raabe Hurrah for Kong Salomo, thi rigtignok er det et Gl. Testamente og der er dem, der mener, at det gjælder ikke længer, men maatte Herren, Israels Gud, blot holde denne Post ved Magt, *saa maa for mig Farisæerne og Tolderne gjerne slaaes mod de moderne Litteraturjøder om det nye (...)*. Forresten skulde vor høihalsede Erotik ikke knipse af Kong Salomo, aldenstund Kongens Glæde over Sulamiths Bryster og Bug og Lænder *er adskjelligt sundere end den nyjødiske, tyndbenede, problematiske sensualisme*, der i vore Dage tager Vejret baade fra Jøde- og Kristenjomfruer og som Kong Salomo, troer jeg, vilde finde ligesaa komisk som Eunuchernes Suk efter Haremet. *Litteraturjøde vil jeg ikke være, ikke om jeg saa i Tilgift fik hele denne tørre, knaldrende Witz, der intetsteds tænder, fordi den ligner de Gnister, man gnidder af et Katteskind* -«⁸⁶. Den opfattelse var ikke ny, men havde grund i hans hele væsen, og selv om han ved nærmere kendskab til Brandes vel nok indså, at også hans ideer var udsprunget af et lidenskabeligt sind, og han derfor lærte at respektere ham, bevarede han livet igennem sin foragt for blotte ideer.

De mange gange, han har udtrykt denne foragt⁸⁷, viser ikke blot dens dybde, men også dens varighed. Til sammenligning med hans stejle selv hævde under opvæksten i København kan anføres et brudstykke af et brev, han 1889 skrev til Henriette Steen fra fængslet. Intet andet sted fremgår hans opfattelse af mål og midler mere tydeligt.

Denne store og uoprettelige Fejl [at være skrevet] deler den [anmeldelse] med saa megen anden Literatur, og dette Fællesskab trækker den ned ved Siden f. Eks. af H.[øffding]s Nietzsche-Præk⁸⁸, som lider af den samme Dødssynd. Det er ikke tilfældigt, at H. hver Gang synker ned i Mrgbl.s

⁸⁴ Georg Brandes: Viggo Hørup, 1902. Trykt i Saml. Skrif. Bd. XV 5. 206—07.

⁸⁵ Arup: op. cit. s. 34. Da jeg ikke har kunnet finde Arups kildeforlæg, antager jeg, at han har meddelelsen fra Emma Hørup selv.

⁸⁶ Brev dat. 13.6.—73. Udhævelserne er mine.

⁸⁷ Se bl. a. Alkibiades op. cit. (ovenfor s. 28 6—87), Anmeldelsen af Schwanenflügels Wergeland-Studie, op. cit. s. 85, brev til Bjørnson 18.1. 1892 op. cit. bd. 11, s. 95, og brev til Amalie Skram 18.1.1897, op. cit.

⁸⁸ I 1889 polemiserede Høffding mod Georg Brandes' afhandling om Nietzsche, Se i øvrigt Høffding op. cit. s. 163 ff.

flade Mudderdam⁸⁹. Det er ogsaa Skæbne. Seminarismen læser ham, fordi han selv er en Karudse. Der er ingen Sammenligning mellem ham og B{randes}. Naar Flammen er alt, hvad kan det saa hjælpe at komme med »en Pøsse«? Det er bindegalt, hele N., men disse Paradokser er dog fødte af en brændende Hjerne og et saaret Hjærte, de er en udmærket Stoltheds hede Blus, som i al Fald tænder Modsigelsens Brand, forarger og fordærver. Men H. fordærver intet og forarger ingen og tænder hverken Blus eller Baal. Da Guderne i deres Visdom mente, at ogsaa Hørkræmmerne burde have deres Profet, tog de af, hvad der var i Butikken, og skabte H. til at vidne for dem. En redelig Referent af andres Tanker, en kyndig Forstaaelse af alt det, der er ganske ligegyldigt og ikke kommer nogen ved. Han beretter om store og forargelige Ting, men han forarger ingen og hans Tilhørere bliver akkurat ligesaa smaa, som de var. Han gør det nemlig uskadeligt, lægger det i Blød og vander Giften ud. Det er som de store Egetrunter i vore Tørvemoser, der har ligget i Vand i 100 Aar, til de er blevet møre, saa man kan hugge dem igennem med en Spade, pille dem fra hinanden med Fingrene. Han putter det altsammen i den store seminaristiske Tørvemose, for at det kan raadne og blive til Tørv og lade sig blande med hans egen Tørv. Naar jeg ser disse Arbejdere i deres Ansigts Sved slæbe store Træer fra Skoven og have saa inderlig travlt med at save og hugge og stakke Smaastykkerne sammen i runde, nette Stakke paa Hegels eller Filipens Loft⁹⁰, har jeg altid Lyst at klappe dem paa Hovedet og sige: Herregud Børn, lad dog Skoven staa. Der bliver aldrig Varme af det Ved. Der er ikke den Gnist, der tænder det an. Det staaer paa Loftet til Beroligelse for et lille civiliseret Folk, der føler sig mere trygt ved Vintertid, naar det véd, at der er ogsaa den Slags Brændsel paa Loftet. Men han gør dog sin Gavn, læmper umærkeligt en og anden over i Venstre? Det er netop Ulykken, at de ikke mærker det. Skidt med Anskuelserne, naar Folkene er de samme Dosmere med de ny Anskuelser som med de gamle. Hvad bryder jeg mig om, at Pelsen er en demokratisk Pels eller en aristokratisk Pels⁹¹, naar Faaret, der stiller i den, er det samme Faar? Naar Pelsen ikke flaaes af dem, saa de mærker det, er det Hele ganske forgæves. *Hvad det kommer an paa er Brudet, Omslaget, Vendingens Brathed; naar man snyder dem for det, saa er de snydt for det Altsammen*⁹² og saa viser det sig, Dagen efter at de er kommet til det ny Fad, at de slet ingen Steder er kommet hen, men staaer og gumler det gamle Hø i den gamle Baas. Der kan slet ikke være noget Fællesskab. Naar de ivrer mod Æstetiken, er det forat sløje al, slippe nemmere. Men Demokratiet kan ikke slippe nemmere, det maa gøre det bedre; det vil lidt hjælpe at sige: vi leger ikke den Leg. Man vil hurtigt lære at svare dem: fordi I ikke kan. Men blæse være med det! . . . «⁹³.

Det bemærkes, hvorledes hans opfattelse af politik og æstetik føjer sig uløseligt sammen omkring eet, nemlig mennesket eller snarere naturen. Om de menneskelige strenge er fine eller sejge, højre eller venstre betyder mindre. De er dog »sprungne af den samme store Natur, der af sit Skød har avlet de udødelige Guder og de udødelige Bukke, den ærværdige, velklædte Here og den ærværdige nøgne Afrodite, den kloge Jomfru med Hjælmen og Skjoldet og Bakkantinden, der rulle sig paa Tigerskindet«⁹⁴. Den realisme, han kæmpede for, var Det gl. Testamentes og Shakespeares. I de store modsætninger så han virkeligheden, fjernt fra intellektuel teori og tolerance. Fjernt fra naturalismens objektive psykologi, fra videnskabelig metode.

⁸⁹ Fra årsskiftet 1883—84 var Hørup og Edv. Brandes blevet trængt ud af »Mor genbiadets« redaktion.

⁹⁰ To forlæggere.

⁹¹ . Brandes kaldte sin afhandling »Aristokratisk Radikalisme« og Høffding sin »Demokratisk Radikalisme«.

⁹² Ud hævelsen min.

⁹³ Dat. 21.12. 1889.

⁹⁴ Samme brev.

V

I det nystiftede hjem i Nørregade modtog ægteparret Hørup ikke blot Kr. Arentzen og de unge æstetikere i hans kreds, men også venstrepolitikere⁹⁵. Som sagførerfuldmægtig hos den gamle bondefører Balthazar Christensen så Hørup hjemegnens ædruelige syn og simple sæder omsat til bevidst interessepolitik. I hans stuer udfoldede I. A. Hansen sit væsens venlige, humoristiske sider, muntert, næsten naivt. Hans oprindelighed syntes ham virkelighedsnær i modsætning til dannelsen og den nationale begejstring, de begge modsatte sig. Hørup foragteligt, I. A. Hansen instinktivt. Hos disse fastskårne mennesker fandt Hørup nemlig det sikre instinkt for virkeligheden, han troede bevaret hos almuen. Støttet af de to gamle bondeførere søgte han da i sin hjemegn valg til folketinget i september 1872. Frederiksværkkredsen var usikker. De gode tider i landbruget havde gravet nye skel, som valgagitationen uddybede. Bondevennernes snævre standspolitik fandt ikke længere sikker grobund⁹⁶. En ny. gårdmandslasse med videre interesse var groet frem, og al sådanne selv- bevidste bønder blev den forhenværende folketingsmand P. E. Olsen anmodet om at stille sig. Han var national venstremand, men ville ikke binde sig til Det forenede Venstres program.

Den 2. september afholdtes to vælgermøder i henholdsvis St. Lyngby kro og Frederiksværk⁹⁷. Ved begge møder deltog Hørup og P. E. Olsen, mens den tredje kandidat, professor W. Scharling fra højre, deltog i en kongres i St. Petersborg. Den livlige diskussion drejede sig væsentligst om indholdet af begrebet venstremand. P. E. Olsen kritiserede Det forenede Venstre skarpt og undrede sig over, at han som prøvet demokrat af Balthazar Christensen og I. A. Hansen blev vraget for en ung mand som Hørup. I. A. Hansen erklærede, at hvem, der ville fremad mod Det forenede Venstres mål, måtte tilslutte sig partiet, d. v. s. stemme på Hørup. Denne synes nøje at have holdt sig til partiets program⁹⁸. Hans senere udsagn om, at han skulle have slået stærkt til militarismen⁹⁹, finder ikke hold i referaterne. Tværtimod kritiseredes han for i begyndelsen ikke at have gjort sit standpunkt klart for vælgerne¹⁰⁰. Desværre er hans svar blot nævnt af den fjendtligsindede avis, ikke refereret. Har han, velkendt med forholdene, måske søgt gårdmændene samlet mod byen ved ikke straks at klargøre sin stilling inden for venstregrupperne? Den 14. september meddelte Scharling, at han trak sin kandidatur tilbage for ikke at splitte P. E. Olsens stemmer¹⁰¹. Valg kunne han som højremand heller ikke regne med, men nu var alle gode kræfter i by som på land samlet mod Det forenede Venstre.

⁹⁵ Sophus Schandorph: Oplevelser bd. I, 1889, s. 210 og 224-25. Se også Arentzen: op. cit. s. 194-95, som Schandorph vel delvis bygger på.

⁹⁶ En lokal gårdmandsdatter Bodil Høyer har i sine erindringer levende skildret miljøet og bringer derved et nyttigt korrektiv til en tendens til at ville gøre også denne egns politisk mest bevidste bønder mere radikale, end de på det tidspunkt i virkeligheden var. De stod nok højre imod, men den vundne selv følelse lod sig ikke underordne partidisciplinen. (Bodil Høyer: Dagligt Liv på en Nordsjællandsk Bondegård i Midten af forrige Aarhundrede. Skr. omk. 1930, udg. i »Fra Frederiksborg Amt«, 1953).

⁹⁷ Frederiksborg Amtstidende d. 3.9., 4.9. og 5.9.

⁹⁸ Ifølge Fr. Amtst. 's referat af mødet i Frederiksværk, har Hørup især uddybet partiets programpunkter vedr. præstevæsenet. Formentlig har han med bag grund i en da aktuel sag mod nogle Skævingegårdejere, som havde kritiseret deres præst, søgt at hverve proselytter. (Om denne sag se: Bodil Høyer: op.cit. s. 132—37, Viggo Hørup: Et Bønsskrift, Mrgbl. 19.5. 1874 (Optrykt i Hørup i S. og T. Bd. I, s. 11—15), og Georg Moltveds noget fortegnede kronik: Me nigmands kamp for ligeret. Pol. 8.6. 1954).

⁹⁹ Hørup: Politisk Tilbageblik: op. cit. s. 10.

¹⁰⁰ Fr. Amtst. 5.9. (skoleforstander Larsen, Arresødal) og 19.9. (C. Petersen).

¹⁰¹ Fr. Amtst. 14.9.

Ved valget d. 20. led Hørup da også et knusende nederlag - et nederlag, som var så meget mere føleligt, som det også gjaldt landdistrikterne¹⁰².

	Olsen	Hørup
Frederiksværk	100	-
Landdistrikterne	380	162

At Hørup i sit eget sogn, Torup, fik 44 stemmer mod P. E. Olsens 25, har kun været en ringe trøst. Om skuffelsen vidner brevet »fra de var mere Dage«: »Det var ellers Peer, Jens og Ole der stemte imod mig ved sidste Valg, men nu bliver jeg ikke gal over det«. I hans øjne havde bønderne ladet sig imponere af bykulturen, bønderne, som skulle være demokratiets grundstamme. Langt farligere end de nationalliberale selv var den dragesæd, de såede i almuen. Den ville han bekæmpe, men nederlaget lærte ham at gå mere forsigtigt til værks¹⁰³.

VI.

Det var da Hørups stilling i tiden, før han begyndte sin egentlige gerning, journalistens. Under mange ydmygelsers tryk havde han ikke blot lært at foragte virkelighedens folk, der »forstaa (. . .) alt, forklare alt og rette Poesien an, saa enhver Dosmer kan faa sin Portion«¹⁰⁴ - poesien, der for ham var alt det uudtalte mellem mennesker, men han havde også indset nødvendigheden i at anvende deres midler. Bevidstheden om at kende en anden og rigere virkelighed skjulte han bag overlegen ironi. »Hvad er Ironi andet end at have Noget i Ryggen, som kan holde det værste fra Livet«¹⁰⁵. Denne dobbelthed var ham fuldt bevidst, og i lyset af den må det gådefulde i hans væsen, som på engang fascinerede og afskrækkede, ses. »... det jeg bryder mig om at vide kan slet ikke fortælles - hvad bryder jeg mig nemlig om de Begivenheder, Slagdage, Alliancer og Traktater og andre historiske Tilfældigheder, der kan være i et Menneskeliv? eller Beslutningerne? der ere mere tilfældige end alt det øvrige, eller *Grundene? som man finder paa bagefter*¹⁰⁶ for at pynte paa sine Handlinger,. «¹⁰⁷. Når alle teorier blot var skalkeskjul for et tilfældigt kulturstandpunkts selvbestaltede normangivelser, havde de ikke eneret på at være andres dom. Overfor denne satte han sin dom¹⁰⁸ og sin nidkærhed. Om dens retfærdighed kærede han sig ikke. Når alle domme var subjektive, blev spørgsmålet irrelevant: »... jeg ved neppe, om jeg selv har Ret eller Uret (og det interesserer mig heller ikke overdrevent)«¹⁰⁹, skriver han.

¹⁰² Folketingsvalgene 1869, 1872 og 1873, Kbh. 1874.

¹⁰³ Hørup: Politisk Tilbageblik, op. cit. s. 10.

¹⁰⁴ Brev til Henriette Steen 1.5. 1873.

¹⁰⁵ Brevet fra »de varmere Dage«.

¹⁰⁶ Udhævelsen min.

¹⁰⁷ Brev til II. Steen 30.4. 1873.

¹⁰⁸ Jævnfør hans kendte udsagn om »at lægge sin Maalestok paa Andre«. Digte og Optegnelser, op. cit. s. 360.

¹⁰⁹ Brev til H. Steen 13.6. 1873.

Med hvilken energi han i sin egen lidenskab søgte et holdepunkt over for værdiernes relativitet, viser brevet »fra de varmere Dage«: »Om jeg troer paa mig selv? Den Gale Lear paa sin Side troede ikke mere afsindig paa »at de ikke kunde gjøre ham noget for Myntning«¹¹⁰ end jeg i min Skov¹¹¹ troer paa den Mynt, jeg slaar. Derimod har jeg en beskeden Tvivl, om de vil modtage den i Banken og om den overhovedet kan circulere i Virkelighedens Omsætninger og derfor har jeg et vist Nag baade til Banken og de andre »Institutioner« og skulde ikke have stort imod, at alt det ramlede sammen og at vi fik en hel ny Mynt. Der imod har jeg en Overbevisning, der naaer til Himmelen om, at der altid vil være nogle, der tage min Mynt for fuld Valuta og paa denne lyriske Myntfod vil jeg leve og efter Evne vrage Bankens. - «. Det var hans løsning på det problem, det 19. århundredes erkendelsesmæssige udvikling havde skabt. I litteratur som i videnskab nedbrødes troen på det rationelle menneske og tilværelsens formål. Konsekvenserne var skræmmende, og deres imødegåelse fik ofte fortvivlelsens præg. Ved kun at acceptere sin egen norm udviklede han en følelse af absolut integritet, som på en gang beskyttede ham og gav hans personlighedsfølelse faste rammer. I usædvanlig grad formåede han at begrænse sine indtryk, så kun sådanne, der passede i hans mønster, fik oplevelsesværdi. Til gengæld forarbejdede han dem personligt, og det er karakteristisk, at de samme billeder og tankesæt ofte anvendes i nye sammenhænge med års mellemrum.

Intet tyder på, at han bortset fra Wergeland systematisk har studeret enkelte forfattere eller filosofiske spørgsmål. Overhovedet har han næppe læst meget uden for sit fag. Ellen Hørup fortæller, at hun ikke fra sin op vækst husker sin far med en bog i hånden¹¹². Mest læste han vel som ung. Under Arentzens vejledning har han foruden den danske guldalderdigting stiftet bekendtskab med digtere som Sofokles, Shakespeare, Aristofanes, Byron, Goethe og Heine¹¹³. Wergelands inderlige samklang med natur og folkeligt instinkt og Heines karske, ironiske smertelyrik fandt hos ham beslægtede strenge. Foruden Brandes' vidnesbyrd om hans interesse for Kierkegaard, nævner Hørup ham selv - om end perifert - i 1873¹¹⁴, og i »Forskrevet« henfører Drachmann ham blandt »disse Ofre for Søren Kierkegaard«¹¹⁵. Lighedspunkterne er da også slående: dialektikken, ironien, kampen mod kompromisserne, subjektiviteten og tungsindet. Som Kierkegaard elskede han det. Det gav hans personlighed dybde, i det fandt han samhørighed med menneskets inderste væsen. ». . . det jeg lytter efter er Stemningerne, Ønskerne, Længslerne, Phantasierne, Skuffelserne, Lidelserne - nu ja, Lidelser er et pathetisk Ord, men jeg tænker ikke paa den vulgære Jammer, der gjør gammel og rynket og graa, der udtørre Sjølen og frembringer denne fortrykte, gnavne, usympathetiske, elendige Menneskehob, der er stor nok til at gjøre selv Tilværelsen suur og færsk, men der er ogsaa Lidelser, der forynger, der er en Sorgens evige Ungdom, som hver Dag drikker af den melankolske Kilde, hvoraf Menneskelivets varmeste, blødeste og fineste Følelser strømmer, men derom kan Intet fortælles«¹¹⁶. I brevvekslingen nævner

¹¹⁰ Se fodnote 39.

¹¹¹ Dvs, min virkelighed.

¹¹² Hørups Datter fortæller om sin Far. Pol. 22.5. 1941.

¹¹³ Se Drachmanns beskrivelse af Arentzen i sin selvbiografi i Tilskueren, op. cit. s. 131.

¹¹⁴ 1.5.1873.

¹¹⁵ Forskrevet. Poetiske Skrifter I-X. Bd. I, s. 129.

¹¹⁶ Brev til H. Steen 30.4.73.

han i øvrigt Pascal¹¹⁷, Prædikerens Bog¹¹⁸, Salomo Højsang¹¹⁹ og to gange citerer han Kong Lear¹²⁰. At netop denne skikkelse, stor i lidenskab og selvfølelse, har fængslet ham, er troligt.

Ikke alene hans tankeverden, men også hans stil fik impulser fra denne læsning. Sven Clausen fremhæver i denne forbindelse Goldschmidt¹²¹, og det er nok muligt, at Hørup har kendt »Nord og Syd«¹²², selv om det allerede gik ind 1859. Utallige billeder hentede han fra mundheld og Det Gl. Testamente, men altid indarbejdede han dem i sin egen stil. Overhovedet var såvel begreberne som deres udformning personligt prægede. Erfaringerne fra de første år i byen havde umuliggjort ham antagelsen af dens form. Han måtte skabe sin egen, og dertil kunne han bruge tankesæt, der korresponderede med hans egne, måske viderebefordrede dem, men påvirkningens retning var længst afgjort.

Også politisk var disse erfaringer afgørende. Før krigen 1864 tog han som helstatsmand stilling mod de nationalliberale, og nederlaget var ham blot en yderligere bekræftelse på, hvor langt de havde fjernet sig fra virkelighedens grund. I kontrast hertil så han hjemegnens bønder. Nøgternt anskuede de det politiske spil, og i I. A. Hansen fandt han standens sindbillede. Efter krigen fulgte han vel nok oktoberforeningens forsøg på at skabe en samlet front mod byen. Valget 1872 viste ham, at de politiske skel ikke var sammenfaldende med de skel, han satte. Han måtte bekæmpe en åndsretning, snarere end et parti¹²³.

Modstandere har indigneret påpeget hans dommes ensidighed, mens Sven Clausen tværtimod har påvist hans overlegne evne til at være oven over sagerne¹²⁴. Begge parter har for så vidt ret. I kampen mellem højre og venstre havde han taget sit parti, men med følelse af kampens værdi. I hans politiske fremtidsmaal havde begge deres naturlige plads og burde under parlamentariske former skifte. Hvad han ikke fandt rum for, var ideer uden rod i virkeligheden. Gennem sin agitation ville han skærpe striden for at hindre sådanne ideer, der søgte at bygge bro over naturens modsætninger, i at finde fodfæste. I denne kamp mod »vrøvlet« var han lidenskabeligt engageret, og målestok for agitationen var alene dens virkning. Den foragt for dannelsen og overhovedet al autoritet, med hvilken han i ungdommen havde værnet sin selvfølelse, blev således hans politiske ledetråd.

¹¹⁷ 1.5.73.

¹¹⁸ 1.5.73.

¹¹⁹ 13.6.73.

¹²⁰ 13.6.73 og brevet fra »de varmere Dage«. Se også mottoet til »Et Bønstkrift«, op. cit.

¹²¹ Sven Clausen: Om Hørups Stil. Pol. 21.2. 1942.

¹²² Kr. Arentzen kendte Goldschmidt (Fra ældre og yngre Dage s. 45 ff) og vakte idet mindste Schandorphs interesse for tidsskriftet. (Schandorph: op. cit. bd. I, s. 146).

¹²³ Politisk Tilbageblik, op. cit. s. 8.

¹²⁴ Sven Clausen: Fra Hørups Idékreds. Pol. 21.-22.2. 1945.

I lyset heraf er hans livs sammenhæng påfaldende. I det taktiske spil kunne hans politik ofte synes inkonsekvent, ja, stundom selvmodsigende, men sigtet var altid det samme: at hæve bondestanden på dannelsens bekostning, så en virkelighedsnær politik kunne fremstå, d. v. s. en politik, hvor progressive og konservative kræfter brødes uden al overfladisk intellektualisme og letkøbt begejstring. Det stod ham stadig mere klart, at saglighed og idealer blot var udtryk for menneskers angst for at acceptere naturens vilkår. De ville nok råbe hurra, men ikke betale prisen. At tvinge dem til at erkende virkeligheden blev da hans dybeste mål. Om pelsen i øvrigt var demokratisk eller aristokratisk var heroverfor irrelevant. Det var to forskellige planer. Moderne historieforskning har med fuld ret anskuet forfatningskampen under en overvejende social synsvinkel. Det må imidlertid ikke glemmes, at magtkampens taktiske spil følte retfærdiggjort som middel til opnåelse af mål, som var upolitiske, hævet over sagerne. Nationale og religiøse rørelser fandt frodig grobund, alt imens der hos byintelligensen grundedes en antireligiøs holdning. Som denne holdning truede det folkelige fællesskab, var dette i sig selv en hindring for, at det frigjorte, selvstændige menneske i Brandes' betydning kunne udvikles. Målene var modsat rettede, og derfor måtte borgerkrigen inden for venstre blive så hård. Sikre på, at højres magt snart måtte blive brudt, søgte begge venstregrupper i tide at vinde folket for sit ideal, og i denne kamp om sjælene fik sagerne kun relevans i forhold til ideen. Underfundigt kaldte Hørup sit mål politisk og skjulte derved dets etiske karakter. Politikken som begreb blev ham symbolet på hans livs dobbelthed: for andre vedrørte det sager og ideer, for ham naturen. Mens han handlede i det første plan, lå målet i det andet. Derfor kunne han samarbejde med det litterære venstre, og derfor kunne han stå grundtvigianerne så hårdt imod. Men hvor begge retninger ville bringe deres idé til sejr, var kampen for Hørup selve livets princip. Havde han imidlertid ovenover sagerne agiteret for dette syn, ville han ikke blot have mistet al politisk indflydelse¹²⁵, men han ville også have bidraget til at reducere den lidenskab, som var ham kampens mål. Hans samarbejde med de radikale kan derfor ikke siges alene at være opportunistisk bestemt.

For en række åndspersoner var tilværelsens selvfølgelige meningsfylde blevet brudt, og deres forsøg på at skabe en ny fulgte to hovedretninger: en videnskabelig og en antividenskabelig eksistentiel retning. Inden for disse må Hørup henføres til den sidste. For at bevare sin integritet havde han med en kraftanstrengelse måttet definere sin egen ret over for byens kultur. Men i stedet for at finde denne ret videnskabeligt begrundet, således som Høffding gjorde, havde det ydre tryk tvunget ham ind i hans egen ensomme verden med udgangspunkt i jeg'et. Denne holdning var i sig selv eksistentiel, og på denne baggrund anes det indtryk, Kierkegaard må have gjort på ham. I hans skrifter har han fundet formuleret den holdning, han selv i forvejen indtog. Mens Høffding nok anerkendte de etiske værdiers relativitet, fastholdt han en videnskabelig metode og en deraf følgende saglig holdning. Hørup derimod forkastede også denne. For ham, der som Kierkegaard havde måttet kæmpe mod sin personligheds opløsning, blev engagementet i sig selv målet. Men hvor Kierkegaard dagligt livet igennem måtte udkæmpe denne kamp, slog Hørup sig forholdsvis tidligt til tåls med den holdning, han under stor psykisk anspændelse havde nået. Han orkede ikke længere at spekulere på, om han havde ret eller uret. Spørgsmålet lod sig dog ikke løse. Om hans liv skulle have nogen mening, måtte han følge sin bane, og som kampen kom på afstand, afklaredes hans holdning¹²⁶, men grundsynspunktet bag den bevarede han¹²⁷.

¹²⁵ Jævnfør hans udtalelse til Høffding: »Kom ned på Markedet, for det er der, vi handler». Høffding: op. cit. s. 112.

¹²⁶ Det er således karakteristisk, at han som ældre læste Goethe. Se hans breve til Amalie Skrain d. 26.1. og 31.1. 1897.

¹²⁷ Af anden litteratur end den allerede anførte skal blot nævnes: Villy Sørensen: Folkelig og upopulær. Om Viggo Hørup. I hverken-eller, Kbh. 1961, s. 169-75. Hans Jensen i Køge Bys Historie, Kbh. 1932, s. 379-94.

